

UPLATNENIE ARISTOTELOVEJ AEQUITY V PROSTREDÍ OZBROJENÝCH SÍL

APPLICATION OF ARISTOTELE'S EQUITY IN THE ENVIRONMENT OF THE ARMED FORCES

Tomáš MARTAUS, Alžbeta ŠIMEKOVÁ

ABSTRACT

This article is devoted to the legal analysis of one of the attractive judgments of the Constitutional Court of the Slovak Republic, in which the Constitutional Court applied the ideas of the ancient scientist and philosopher Aristotle. The article points to the conflict between material justice and legal formalism, namely the case of a soldier who suffered a service injury during a military service as a consequence of multiple tick bites. It resolves the aforementioned conflict of legal principles in favor of the natural law basis of the understanding of law. Finally, the presented paper interprets the "equity" defined by Aristoteles.

Keywords: Aristoteles, equity, soldier, justice

ÚVOD

Už po dlhšiu dobu možno v ostatnej dekáde judikovanej súdnej činnosti Ústavného súdu Slovenskej republiky sledovať početný odklon od striktného rešpektovania textu právnych predpisov a tak i gramatického výkladu právnych noriem v skutkových situáciách, v ktorých by obyčajná subsumpcia skutku pod všeobecnú právnu normu zakotvenú v právnom predpise, viedla k materiálne odôvodnenému pocitu skrivodlivosti. Spomenúť možno napríklad také právne ignorovanie námietky premlčania zakotvenej Občianskym zákonníkom v prípadoch, pokiaľ by takéto uplatnenie zákonníka vyvolalo v dôsledku účinku jeho právnych noriem následky, ktoré možno považovať za skrivodlivé.¹ Alebo i takú ochranu dobromyseľného nadobúdateľa nehnuteľnej veci pri neplatných prevodoch vlastníctva veci a tak popretie už rímskej právnej zásady občianskeho práva „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“, t. j. nikto nemôže previesť na iného viac práv, než koľko sám má.²

¹ Napr.: „Ústavný súd už vyslovil názor, že vo všeobecnosti nie je vylúčené, aby vznesenie námietky premlčania žalovaným mohlo byť považované za konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi, pretože výkon žiadneho práva nesmie byť v rozpore s dobrými mravmi. O takýto prípad však môže ísť iba výnimočne. V rozpore s dobrými mravmi môže byť však len taký výkon práva účastníkom v občianskom súdnom konaní, ktorý je výrazom zneužitia tohto práva na úkor druhého účastníka konania, pričom vo vzťahu k vznesenej námietke premlčania môže o takýto prípad ísť len vtedy, ak druhý účastník konania márne uplynutie premlčacej doby nezavinil a voči nemu by za tejto situácie priznanie účinkov premlčania bolo neprimerane tvrdým postihom.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 44/2017 z 21. novembra 2017)

² Napr.: „Z hľadiska poskytnutia ústavnoprávnej ochrany je treba postaviť na rovnakú úroveň vlastnícke právo pôvodného vlastníka a nadobudnutie vlastníckeho práva k nehnuteľnosti novým nadobúdateľom na základe jeho dobrej viery. Tým sa dostávajú do vzájomnej kolízie obidve ústavné hodnoty – princíp ochrany dobrej viery ďalšieho nadobúdateľa (princíp dobrej viery, dôvery v akty štátu a právnej istoty v demokratickom právnom štáte) a princíp ochrany vlastníckeho práva pôvodného vlastníka (princíp nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet, t. j. nikto nemôže previesť na iného viac práv, než koľko sám má). Pokiaľ však nemožno zachovať maximum z oboch základných práv, treba prihliadnuť na princíp všeobecnej spravodlivosti, keď je nutné

Ide tak o trend v judikatúre Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý radí požiadavku zabránenia dôvodnému pocitu skrivodlivosti pred požiadavku bezvýnimčného rešpektovania textu právnej normy. Vo svojej rozhodovacej činnosti možno túto situáciu poznať ako konflikt princípů materiálneho právneho štátu s právnym formalizmom.³

Prípadové riešenie práve takéhoto konfliktu publikoval nie tak dávno na svojom webovom sídle i Ústavný súd Slovenskej republiky, a to v prípade právnej kauzy odohrávajúcej sa v prostredí ozbrojených síl. Išlo o situáciu, v rámci ktorej vojak základnej vojenskej služby, trpiaci na následky lymfatickej boreliózy v dôsledku viacnásobného poštípania kliešťom, sa v takmer 19 rokov trvajúcim spore o náhradu škody na zdraví domáhal ochrany svojich ústavných práv voči prílišnému formalizmu. Išlo o Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 zo dňa 18. júla 2023, ktorý je osobitne atraktívny z dôvodu uplatnenia Aristotelových filozofických východísk. Ústavný súd Slovenskej republiky tak v zápase s prílišným formalizmom povolal k uplatneniu myšlienok antického filozofa a vedca. O čo v analyzovanom prípade vlastne išlo?

1 PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA – NÁLEZ I. ÚS 215/2023

Sťažovateľ dňa 4. januára 2001 nastúpil na výkon základnej vojenskej služby v trvaní 9 mesiacov. Išlo o splnenie jeho povinnosti, ktorá mu ako odvedencovi plynula z ustanovení § 19 zákona č. 351/1997 Z.z. Počas výkonu vojenskej služby v útvere Vojsk hraničnej polície Policajného zboru Slovenskej republiky patriacich pod Vojská Ministerstva vnútra Slovenskej republiky ako jednu zo zložiek ozbrojených síl Slovenskej republiky, bol však viackrát poštípaný kliešťom, v dôsledku čoho mu bola diagnostikovaná lymfatická borelióza ako choroba z povolania.

Štyri dni pred skončením výkonu vojenskej služby, t. j. 25. septembra 2001, bol v dôsledku zhoršenia zdravotného stavu hospitalizovaný v nemocnici. Jeho následná liečba bola sprevádzaná komplikáciami, pretože civilní lekári trvali na tom, aby bol liečený vojenskými lekármi, ktorí to odmietali, nakoľko už nebol vojakom. Sťažovateľ rok poberal nemocenské dávky a v ďalších rokoch sociálne dávky od Sociálnej poisťovne, ktoré

---

zvažovať všeobecné súvislosti tohto typu kolízie základných práv, ako aj individuálne okolnosti konkrétneho rozhodovaného prípadu. Vyššie riziko má niesť nedbalý vlastník než nadobúdateľ v dobrej viere, pretože tento nie je schopný sa nijako dozvedieť o tom, ako vec opustila vlastníkovú sféru a dostala sa na list vlastníctva prevodcu po zákonom určenom správnom (katastrálnom) konaní.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 549/2015 zo 16. marca 2016);

„... podstatným dôvodom na eventuálny odklon od striktného uplatňovania zásady „nemo plus iuris“ musí byť výnimočnosť okolností, ktoré založia dobromyseľnosť nadobúdateľa s následkom jej prevahy nad ochranou pôvodného vlastníka. Nemožno v tejto súvislosti opomenúť, že súčasťou princípů materiálneho právneho štátu je nielen možnosť, ale aj povinnosť súdu vykladať právne normy ústavne súladným spôsobom s prihliadnutím na princíp elementárnej spravodlivosti.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 510/2016 z 19. januára 2021)

³ Napr.: *„Orgánom verejnej moci a predovšetkým všeobecným súdom nemožno tolerovať pri interpretácii zákonných ustanovení prílišný formalistický postup, ktorý vedie k zjavnej nespravodlivosti. Všeobecný súd nie je absolútne viazaný doslovným znením zákona, ale môže a musí sa od neho odchyliť, ak to vyžaduje účel zákona, história jeho vzniku, systematická súvislosť alebo niektorý z ústavnoprávných princípů. Pri výklade a aplikácii právnych predpisov teda nemožno opomínať ich účel a zmysel, ktorý nie je vyjadrený len v slovách a vetách tohto zákonného predpisu, ale i v základných princípoch právneho štátu.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 155/2017 z 31. augusta 2017)*

„Materiálny právny štát sa nezakladá na zdanlivom dodržiavaní práva či na formálnom rešpektovaní jeho obsahu spôsobom, ktorý predstiera súlad právne významných skutočností s právnym poriadkom. Podstata materiálneho právneho štátu spočíva v uvádzaní platného práva do súladu so základnými hodnotami demokraticky usporiadanej spoločnosti a následne v dôslednom uplatňovaní platného práva bez výnimiek založených na účelových dôvodoch.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/08 z 20. mája 2009)

nepostačovali ani na úhradu nákladov spojených s liečbou choroby, ktorá u neho prešla do chronického štádia.

V dôsledku uvedených okolností požiadal sťažovateľ prostredníctvom žiadosti z 22. apríla 2004 o odškodnenie choroby z povolania Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, ktoré však jeho žiadosti nevyhovelo.

Dňa 24. septembra preto sťažovateľ doručil Okresnému súdu Bratislava I žalobu, ktorou sa domáhal od Slovenskej republiky zastúpenej Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, zaplata sumy 692 311 Sk (10 346,28 eur) s príslušenstvom z titulu odškodnenia choroby z povolania. Žalovaná suma predstavovala náhradu za bolesť a náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia, ktoré boli vyčíslené znaleckými posudkami.

Na pojednávaní okresného súdu dňa 22. októbra 2007 však právna zástupkyňa sťažovateľa navrhla, aby súd rozhodol o zámene účastníka konania na strane žalovanej tak, že pôvodne žalovaná z konania vystúpi a na jej miesto vstúpi Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky ako samostatný subjekt. Išlo o chybný procesný úkon, ktorý predurčil ďalšie problémy v procese uplatňovania nárokov sťažovateľa v konaní pred všeobecnými súdmi.

Na strane sťažovateľa však muselo dôjsť k zisteniu nesprávneho procesného kroku, ktorý potom ako dňa 2. októbra 2008 vyhlásil okresný súd uznesenie, ktorým pripustil, aby pôvodne žalovaná vystúpila z konania a na jej miesto vstúpilo Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, a potom ako došlo k jeho písomnému vyhotoveniu po takmer troch rokoch od jeho vyhlásenia okresným súdom a štyroch rokoch od návrhu právnej zástupkyne sťažovateľa na zámenu účastníka konania na strane žalovanej, napadol dňa 27. októbra 2011 toto uznesenie odvolaním. V podanom odvolaní vyslovil nesúhlas so zamenou účastníka konania na strane žalovanej.

Odvolací súd uznesením z 30. marca 2012 však odvolanie sťažovateľa odmietol s tým, že *„proti takémuto uzneseniu môže podať odvolanie len ten žalobca, ktorý nepodal návrh na zámenu účastníkov konania... Ani pôvodný žalovaný, ani ten, koho vstup do konania súd pripustil namiesto pôvodného žalovaného, právo podať odvolanie nemajú, lebo žiadnemu z týchto účastníkov nebola výrokom rozhodnutia spôsobená ujma na jeho právach.“* (Uznesenie Krajského súdu v Žiline č. k. 6 Co 72/2012-404 z 30. marca 2012)

V ďalšom konaní, na pojednávaní okresného súdu dňa 15. apríla 2016 po pripustení zmeny na strane žalovanej, novo žalované Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vznieslo námietku premlčania⁴.

Pokiaľ ide o procesnú aktivitu sťažovateľa, ten (pravdepodobne z opatrnosti) navrhol pristúpenie Ministerstva obrany Slovenskej republiky do konania na strane žalovaného ako žalovaného v 2. rade, čo okresný súd pripustil uznesením zo 4. októbra 2016.

O žalobe sťažovateľa rozhodol Okresný súd Bratislava I 14. marca 2017 tak, že žalobu sťažovateľa zamietol *„pre nedostatok pasívnej vecnej legitímácie, keďže nositeľom subjektívnej povinnosti vyplývajúcej z hmotného práva nebolo ministerstvo vnútra ani ministerstvo obrany. Pri svojom rozhodovaní vychádzal z § 172 zákona o vojenskej službe v znení účinnom do 31. mája 2002, ktorý ustanovoval, že za škodu, ktorá vznikla vojakovi pri plnení služobných povinností alebo v priamej súvislosti s ním, zodpovedá štát, t. j. Slovenská republika, v mene ktorej koná/konalo ministerstvo vnútra ako ústredný orgán štátnej správy pre Policajný zbor a vojská ministerstva vnútra, avšak táto (už) nie je stranou sporu.“* (Nález Ústavného súdu

---

⁴ V zmysle § 100 a § 106 Občianskeho zákonníka č. 40/1964 Zb. sa právo premlčí, ak sa nevykonalo v dobe ustanovenej v tomto zákone, pričom naň súd prihliadne len na námietku dlžníka. Ak sa dlžník premlčania dovoľá, nemožno premlčané právo veriteľovi priznať. Právo na náhradu škody sa premlčí za dva roky odo dňa, keď sa poškodený dozvie o škode a o tom, kto za ňu zodpovedá.

Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023) V rámci odôvodnenia svojho rozsudku navyše dodal, že „aj v prípade, ak by právne posúdenie okresného súdu nebolo správne a pasívna legitímácia v konaní by svedčila ministerstvu vnútra (a nie Slovenskej republike zastúpenej ministerstvom vnútra, ako ustálil), s ohľadom na námietku premlčania uplatnenú ministerstvom vnútra by bolo dôvodným žalobu zamietnuť, keďže hmotnoprávne účinky začatia konania voči novému žalovanému nastali až dňom, keď okresnému súdu došiel návrh na zámenu účastníka, t. j. 22. októbra 2007.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Sťažovateľ nestotožnený so závermi rozsudku okresného súdu, napadol toto rozhodnutie odvolaním na Krajskom súde v Žiline, ktorý však rozsudkom z 28. novembra 2019 rozsudok okresného súdu potvrdil ako vecne správny. Krajský súd námietku sťažovateľa vyhodnotil ako nedôvodnú, keďže štát a ministerstvo sú samostatné, od seba odlišné subjekty právnych vzťahov. Poukázal na to, že sťažovateľ v pôvodne podanej žalobe správne označil Slovenskú republiku ako žalovanú, no na pojednávaní konanom 22. októbra 2007 navrhol jej vystúpenie z konania a v ďalšom konaní už len s Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky ako žalovaným, čo aj okresný súd urobil.

Krajský súd v rámci rozhodovania o odvolaní sťažovateľa rovnako zdôraznil, že pokiaľ v spore dôjde k zámene strany tak, že namiesto pôvodnej strany sa nárok uplatňuje voči inej strane, z hľadiska premlčania je právo uplatnené až dňom, keď došlo k návrhu na túto zámenu, aj keď samotná žalobná žiadosť (petit) zostala nezmenená.

Po právoplatnom skončení veci sa sťažovateľ rozhodol využiť mimoriadny opravný prostriedok a so svojim dovolaním sa obrátiť na Najvyšší súd Slovenskej republiky. Dôvodnosť dovolacieho dôvodu pritom identifikoval v nesprávnom súdnom postupe, ktorý mu ako strane sporu znemožnil uskutočňovanie jej patriace práva v takej miere, že došlo k porušeniu práva na spravodlivý proces. Sťažovateľ totiž v konaní pred Najvyšším súdom Slovenskej republiky tvrdil, že zamietnutie žaloby z dôvodu nedostatku pasívnej vecnej legitímácie ministerstva vnútra je neprimeraným, jednostranným a excesívnym formalizmom, ktorým došlo k porušeniu jeho práva na spravodlivý proces. Sťažovateľ súčasne poukázal i na to, že nebol prítomný na pojednávaní, na ktorom jeho právna zástupkyňa podala návrh na zámenu účastníka konania na strane žalovanej. Rovnako tak ani na súdnom pojednávaní, na ktorom okresný súd pripustil, aby pôvodná žalovaná z konania vystúpila, pričom svoj nesúhlas s takýmto rozhodnutím vyjadril podaním odvolania, ktorému však krajský súd nevyhovel.

I tentokrát však sťažovateľ nebol úspešným a Najvyšší súd Slovenskej republiky uznesením z 24. augusta 2022 odmietol sťažovateľovo dovolanie ako neprípustné. Najvyšší súd totiž zdôraznil, že označenie pasívne vecne legitimovaného subjektu je procesnou zodpovednosťou žalobcu, ktorú nemožno prenášať na konajúci súd. K námietkam sťažovateľa smerom ku svojmu právnomu zastúpeniu v súdnom konaní zas obdobne, súd poukázal na zodpovednosť sťažovateľa, do dispozície ktorého patrí voľba advokáta, a ktorý udelením plnomocenstva advokátovi vyjadruje súhlas s tým, aby ho tento zastupoval v konaní a vykonával všetky úkony, na ktoré je v konaní oprávnený. Najvyšší súd napokon sťažovateľa upozornil na skutočnosť, že vo vzťahu k vyvodu zodpovednosti advokáta za porušenie jeho povinností má sťažovateľ k dispozícii iné prostriedky právnej ochrany.

1.1 ROZHODOVANIE ÚSTAVNÉHO SÚDU SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Po neúspešných súdnych konaniach sa sťažovateľ napokon obrátil s ústavnou sťažnosťou i na Ústavný súd Slovenskej republiky. Vo svojej sťažnosti zopakoval svoju argumentáciu, v zmysle ktorej poukazoval na to, že „prísne formálnym posúdením pasívnej vecnej legitímácie ministerstva vnútra zo strany okresného súdu a krajského súdu, ktoré nevzali

do úvahy zmysel a účel procesnoprávných ustanovení zámeny účastníkov konania (§ 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku⁵), vedúcim v konečnom dôsledku k zamietnutiu žaloby sťažovateľa a strate vymáhateľnosti jeho nároku na náhradu škody z titulu choroby z povolenia nielenže došlo k porušeniu práva sťažovateľa na spravodlivý proces, ale aj k odopretiu spravodlivosti ako takej, čo prehliadol aj najvyšší súd pri rozhodovaní o dovolaní sťažovateľa. ... žalobu pôvodne podal proti Slovenskej republike, ktorá jeho nároky nespochybňovala, pričom okresný súd podľa § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku za súhlasu účastníkov mohol (avšak nemusel) pripustiť, aby navrhovateľ alebo odporca z konania vystúpil a aby na jeho miesto vstúpil niekto iný. ... takéto rozhodnutie súdu malo význam napríklad po zistení, že pôvodne označený účastník nebol aktívne alebo pasívne legitimovaný a vykonanie zámeny bolo nevyhnutné na dosiahnutie úspechu v konaní. V danom prípade však aplikácia § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku okresným súdom a krajským súdom viedla k presnému opaku, t. j. zamietnutiu žaloby sťažovateľa pre nedostatok pasívnej vecnej legitimácie ministerstva vnútra, ktoré do konania vstúpilo na miesto Slovenskej republiky a ktoré nárok sťažovateľa ako taký nespochybňovalo, ale ho považovalo za premlčaný. Laxný prístup všeobecných súdov v napadnutom konaní spôsobil, že sťažovateľ sa ani po takmer 19 rokoch nedomohol svojich majetkových nárokov, ktorých opodstatnenosť preukazovalo viacero znaleckých posudkov.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

V súvislosti s citovanými argumentami sťažovateľa je zaujímavým argumentácia Krajského súdu v Žiline z vyjadrenia k podanej ústavnej sťažnosti sťažovateľa, v rámci ktorej poukázal na skutočnosť, že ak by teda súd poučil sťažovateľa o tom, že má žalovať štát (ktorý má taktiež právo na súdnu ochranu zaručené čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky⁶), poučil by ho o hmotnom práve, na čo nie je oprávnený.⁷

Pokiaľ však ide o prístup ústavného súdu, ten v spojitosti s podanou sťažnosťou sťažovateľa vymedzil v konaní o nej svoju úlohu ako potrebu „zistiť najmä to, či sťažovateľom vytýkaný právny formalizmus, ktorý nerešpektuje jeho právo na spravodlivé súdne konanie, neznamená v 19 rokov trvajúcim spore o náhradu škody na zdraví odopretie spravodlivosti a či právne posúdenie nedostatku vecnej legitimácie ústredného orgánu štátnej správy krajským súdom (v spojení s právnym názorom súdu prvej inštancie, ktorému predchádzalo rozhodnutie prvoinštančného súdu o zámene účastníka konania podľa § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku) a pripustenie námietky premlčania vnesenej ústredným orgánom štátnej správy zodpovedajú ústavnému štandardu súdnej ochrany práv sťažovateľa, ako aj to, či najvyšší súd ústavne akceptovateľným spôsobom rozhodol o prípustnosti dovolania sťažovateľa proti

---

⁵ § 92 ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku: „Za súhlasu účastníkov môže súd pripustiť, aby navrhovateľ alebo odporca z konania vystúpil a aby na jeho miesto vstúpil niekto iný. Ak má byť takto zmenený navrhovateľ, treba, aby s tým súhlasil i ten, kto má na jeho miesto vstúpiť.“

⁶ Čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.: „Každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.“

⁷ Podobne napr.: „Poučenie strany o vecnej legitimácii je teda poučením hmotnoprávnym, kým súd v zmysle ust. § 160 C. s. p. má povinnosť poučovať procesné strany o ich procesných právach a povinnostiach. Poučenie o hmotnom práve nie je súd povinný, ani oprávnený poskytnúť.“ (Rozsudok Okresného súdu Spišská Nová Ves sp. zn. 7Csp/38/2020 z 24. septembra 2020);

„... aj tu však platí, že súd nesmie účastníkov poučovať o hmotnom práve, t. j. napríklad koho má žalovať.“ (Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica sp. zn. 17Co/606/2013 z 30. októbra 2013);

„... poučovaciu povinnosť súdu nemožno vo všeobecnosti vykladať tak, že by mal súd poučovať účastníkov konania o hmotnom práve, pretože potom by už nešlo o odstraňovanie väd podania, ktoré bránia prerokovaniu a rozhodnutiu veci, ale išlo by o radu účastníkovi, ako by mal postupovať, aby bol prípadne vo veci úspešný. To by znamenalo inter alia tiež porušenie práva účastníka na rovnaké postavenie v prebiehajúcom súdnom konaní.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 223/2013 z 19. júna 2013)

napadnutému rozsudku krajského súdu.“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Ústavný súd v rámci postulovania odpovedí na vytýčené otázky v analyzovanom rozhodnutí definoval okolnosti, za ktorých je prípustné a nevyhnutné upustiť od doslovnej interpretácie právnych noriem, a tak ich čisto gramatického výkladu, pričom zároveň určil i mantinely možného súdneho aktivizmu⁸ neberúceho ohľad na doslovnú interpretáciu právnej normy prerastajúci až do sudcovskej ľubovôle, arbitrárnosti.

V kontexte spomenutého tak ústavný súd vo svojom rozhodnutí uvádza: „*Pri výklade a aplikácii ustanovení právnych predpisov nepochybne treba vychádzať najprv z ich doslovného znenia. Súd však nie je doslovným znením zákonného ustanovenia viazaný absolútne. Môže, ba dokonca sa musí od doslovného znenia právneho textu odchýliť v prípade, keď to zo závažných dôvodov vyžaduje účel zákona, systematická súvislosť alebo požiadavka ústavne súladného výkladu zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov (čl. 152 ods. 4 ústavy⁹). ... Viazanosť štátnych orgánov zákonom v zmysle čl. 2 ods. 2 ústavy totiž neznamená výlučnú a bezpodmienečnú nevyhnutnosť doslovného gramatického výkladu aplikovaných zákonných ustanovení. Ustanovenie čl. 2 ods. 2 ústavy nepredstavuje iba viazanosť štátnych orgánov textom, ale aj zmyslom a účelom zákona. Ústavne konformný výklad je príslušný orgán verejnej moci povinný uplatňovať vo vzťahu ku všetkým účastníkom konania a zároveň garantovať ich primeranú rovnováhu tak, aby bolo rozhodnutie v predmetnej veci akceptovateľné z hľadiska požiadaviek vyplývajúcich jednak z ústavy, ako aj medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je Slovenská republika viazaná.*“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Ústavný súd tak legitimizuje odklon od textu právnej normy v prípade, ak to vyžaduje jej tzv. účelový výklad (teleologický výklad, pri ktorom je pre interpretáciu normy kľúčový samotný účel právnej regulácie zákona, v ktorom je norma zakotvená, tzv. ratio legis – rozum zákona, v duchu ktorého musí byť právna norma vykladaná), jej systematický výklad (výklad pri ktorom sa osobitné ustanovenia zákona vykladajú v duchu tých všeobecných, zakotvujúcich základné princípy a zásady, z ktorých právny predpis vychádza), ako aj v rámci ústavne konformného výkladu, v prípade ktorého je potrebné vykladať právnu normu tak, aby sa nedostala do konfliktu s prameňmi ústavného práva.

Pokiaľ ide o spomenuté mantinely súdneho aktivizmu, ten ústavný súd obmedzil práve zmyslom a účelom zákona a podmienil racionálnou argumentáciou, keď v rozhodnutí konštatoval, že „*v takýchto prípadoch sa musí zároveň vyvarovať svojvôle (arbitrárnosti) a svoju interpretáciu právnej normy musí založiť na racionálnej argumentácii. ... O svojvôli (arbitrárnosti) pri výklade a aplikácii zákonného predpisu všeobecným súdom by bolo možné uvažovať len v prípade, ak by sa tento natoľko odchýlil od znenia príslušných ustanovení, že by zásadne poprel ich účel a význam.*“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)

Z analyzovaného rozhodnutia však možno vyčítať, že za významný korektív na zmiernenie tvrdosti zákona, ktorý dáva sudcovi priestor pre uplatnenie pravidiel slušnosti

---

⁸ Emeritný sudca Európskeho súdu pre ľudské práva P. Mahoney definuje sudcovský aktivizmus ako proces, v ktorom sudca modifikuje dosiaľ existujúce právo tým spôsobom, že pred rozhodnutím reprezentatívnych orgánov uprednostní svoje vlastné presvedčenie. (MAHONEY, P. Judicial Activism and Judicial Self-Restraint in the European Court of Human Rights: Two Sides of the Same Coins. In: Human Rights Law Journal, roč. 11, 1990, č. 1 – 2, s. 58)

⁹ Čl. 152 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.: „*Výklad a uplatňovanie ústavných zákonov, zákonov a ostatných všeobecne záväzných právnych predpisov musí byť v súlade s touto ústavou.*“

považuje Ústavný súd Slovenskej republiky i dobré mravy¹⁰. Podľa názoru ústavného súdu je totiž vždy „*nevyhnutné vychádzať z individuálnych okolností každého jednotlivého prípadu, ktoré sú založené na skutkových zisteniach. Mnohé prípady a ich špecifické okolnosti môžu byť komplikované a netypické; to však nevyvážuje všeobecné súdy z povinnosti urobiť všetko pre spravodlivé riešenie. Zásada súladu výkonu práv s dobrými mravmi predstavuje významný korektív, ktorý v odôvodnených prípadoch dovoľuje zmierňovať tvrdosť zákona a dáva sudcovi priestor pre uplatnenie pravidiel slušnosti [k tomu napr. nálezy Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 3403/11 (N 142/70 SbNU 333), bod 17, či I. ÚS 1532/16-N 176/82 SbNU 713, body 16 a 20].“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023)*

A boli to práve dobré mravy, ktorých uplatnenie v podobe korektívu pre zmiernenie tvrdosti zákona postrádal ústavný súd v posudzovanom prípade, keď dospel k záveru, že právne posúdenie nedostatku vecnej legitímácie ústredného orgánu štátnej správy krajským súdom (v spojení s právnym názorom súdu prvej inštancie, ktorému predchádzalo rozhodnutie prvoinštančného súdu o zámene účastníka konania) a pripustenie námietky premlčania vznesenej ústredným orgánom štátnej správy nezodpovedajú ústavnému štandardu súdnej ochrany práv sťažovateľa.

Na základe tohto presvedčenia tak svojim rozhodnutím konštatoval porušenie základného práva sťažovateľa podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a jeho práva podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd¹¹, preto napadnutý rozsudok krajského súdu a napadnuté uznesenie najvyššieho súdu zrušil a vec vrátil krajskému súdu na ďalšie konanie. Krajskému súdu súčasne uložil povinnosť opätovne rozhodnúť o odvolaní sťažovateľa, majúc pritom na zreteli, že spravodlivosť, ktorá je osobitne zvýraznená v čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, je kritériom ukladajúcim každému všeobecnému súdu povinnosť hľadať také riešenie ním prejednávanej veci, ktoré nebude možné vyhodnotiť ako popierajúce zmysel a účel príslušných zákonných ustanovení.

A kde sa vlastne skrýva spomínaný Aristoteles? Ústavný súd na záver odôvodnenia svojho rozhodnutia zastrešil ním uplatnený argumentačný postoj zásadným odkazom na definíciu práva, ktorá legitimizuje všetky východiská odmietajúce právny formalizmus v snahe uplatnenia materiálnej spravodlivosti. Práve pri tejto definícii poukázal na spomínaného Aristotela a jeho optiku, akou nazeral na právo, spravodlivosť či slušnosť keď uviedol: „**Ústavný súd pripomína, že právo nie je iba normatívny systém, ale má plniť aj funkciu Aristotelovej „aequity“. Formálne postupy tak nemôžu mať prednosť pred materiálnym prístupom, najmä ak v danej veci základ sporu od počiatku nebol sporný.**“ (Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023) Práve týmto znením tak judikoval základné metavýchodisko pre akúkoľvek interpretáciu právnych noriem, ktoré nemožno vykladať v izolovanom bezhodnotovom prostredí.

¹⁰ Napr.: „Občiansky zákonník, ani iný predpis nedefinuje pojem dobré mravy. Teória a súdna prax však zhodne považujú dobré mravy za všeobecne uznávané pravidlá morálky, ktoré predstavujú fundamentálny hodnotový poriadok spoločnosti.“ (Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 16Co/152/2008 z 28. augusta 2008)

¹¹ Čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd: „Každý má právo na to, aby jeho vec bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o akomkoľvek trestnom čine, z ktorého je obvinený. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlače a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by vzhľadom na osobitné okolnosti mohla byť verejnosť konania na ujmu záujmom spravodlivosti.“

Čo mal teda ústavný súd namysli, ak poukázal na Aristotelovu aequitu? A kto bol Aristoteles?

Vedec a filozof Aristoteles (384 p. n. l. – 322 p. n. l.) sa narodil v iónskej osade Stagire na polostrove Chalkidiki. Bol synom Nikomacha, lekára na macedónskom kráľovskom dvore. Ako veľmi mladý osirel. Podporovaný svojimi príbuznými v roku 367 p. n. l. odišiel do Atén, kde študoval a neskôr pôsobil do Platónovej smrti (347 p. n. l.). Z Atén odišiel do Malej Ázie, do Assu a Atarneia, kde sa venoval vede a kde sa i oženil s príbuznou vládca Hermia. V roku 343 p. n. l. ho Filip Macedónsky pozval ako vychovávateľa svojho syna, budúceho Alexandra Veľkého. Po návrate do Atén roku 335 p. n. l. založil Aristoteles svoju povestnú školu Lykeion, ktorá dostala svoje populárne pomenovanie peripatetická škola. Školu viedol až do roku 323 p. n. l., keď ušiel z Atén. Obžalovali ho totiž z bezbožnosti, pretože jeho spriaznenosť s macedónskym dvorom pokladali pravdepodobne aj za jeho politickú orientáciu. Aristoteles zomrel v Chalkide. (Martinka, 1972)

Pokiaľ ide o pojem „aequita“, prekladaný predovšetkým ako „slušnosť“¹², jeho význam spracoval Aristoteles v diele Etika Nikomachova. Slušnosť v ňom popisuje ako určitý jemnejší druh spravodlivosti slúžiaci k zlepšeniu všeobecného, neohybného práva. Na margo slušnosti preto uvádza: *„Ťažkosť spôsobuje okolnosť, že hoci je slušnosť právom, nie je právom zákonným, ale jeho opravou, a to preto, že každý zákon sa chápe všeobecne, ale o mnohých jednotlivých prípadoch nemožno povedať všeobecne, že sú správne. Tam teda, kde sa treba vyjadrovať všeobecne, nemôže sa to diať tak, že všetko je správne, pretože zákon prihliada na väčšinu prípadov, aj keď dobre vie, že je to chyba. ... Kedykoľvek teda zákon hovorí všeobecne, ale sa príhodi čosi nie všeobecné, je vhodné opraviť a doplniť medzeru, ktorú zákonodarca zanechal, pretože hovoril všeobecne a dopustil sa chyby, ako by povedal aj sám zákonodarca, keby bol tu a ako by bol ustanovil, keby bol o tom vedel. ... A to je podstata slušnosti, že je opravou zákona tam, kde má zákon pre svoje všeobecné znenie medzery. To je aj príčinou, že všetko nie je podľa zákona, lebo na mnohé prípady nemožno stanoviť zákon, a preto je tu potrebné osobitné uznesenie. Lebo o neurčitej veci je aj neurčité pravidlo ... . Týmto sme objasnili, čo je slušnosť, že je to právo, a to lepšie ako určitý druh práva. Z toho je však zároveň zrejme aj to, kto je slušný: ten totiž, kto sa rozhoduje pre takéto právo a uskutočňuje ho, a kto prísnosť práva nezostreje, ale zmierňuje, hoci má zákon na svojej strane, je slušný a takýto duševný stav sa nazýva slušnosťou, ktorá je určitou formou spravodlivosti a nie stavom od nej odlišným.“* (Martinka, 1979, s. 137-138)

Z odcitovanej časti Aristotelovej Etiky Nikomachovej je zrejme, že poukazom na jeho aequitu Ústavný súd Slovenskej republiky považuje za nevyhnutné v prípadoch, v ktorých bezhodnotové doslovné uplatnenie textu zákona vedie v posudzovanej skutkovej situácii k skrivodlivému právnomu riešeniu tejto právnej kauzy, odkloniť sa v záujme vyšších morálnych metahodnôt od textu právnych noriem, sledujúc pritom uspokojenie práve týchto hodnôt tkvejúcich v slušnosti a materiálnej spravodlivosti.

V zmysle uvedeného tak v dnešnej dobe predstavuje princíp aequity významný princíp, ktorý dovoľuje zmierňovať tvrdosť zákona v súlade s pravidlami slušnosti a ktorý nachádza svoje uplatnenie predovšetkým v rozhodovacej praxi súdov tam, kde zákon nepokrýva daný prípad či kde by jeho uplatnenie bolo neprimerane tvrdé. (Holá, 2011)

---

¹² Napr.: Encyclopaedie Beliany; Ottův slovník náučný; MARTINKA, J. Etika Nikomachova, Bratislava: Pravda. 1979. s. 137

ZÁVER

Dôsledné rešpektovanie textu právnych noriem uspokojuje pozitivistické východisko chápania práva a jeho doktrínálnych zástancov. Súčasne sa dokáže pýšiť i rešpektovaním významného právneho princípu právnej istoty, či legitímnych očakávaní. Zásada „lex dura sed lex“ (zákon prísny, ale zákon) totiž v takomto prístupe k právu ponúka jednu a zvyčajne jasnú odpoveď na otázku riešenia právnej kauzy. Svojou oddanosťou k doslovnému výkladu textu právnych noriem je dokonca schopná nechať zrútiť i celý svet (známy výrok Ferdinanda I.: „fiat iustitia, et pereat mundus“ – „nech sa stane spravodlivosť, aj keby mal zhnúť svet“).

Puristické lipnutie na texte všeobecnej právnej normy bez ohľadu na jej dopad pre jedinečné okolnosti posudzovanej kauzy je však nie zriedka spôsobilé páchať krivdy, čoho si bol vedomý už Aristoteles. Práve s takýmito dopadmi sa snaží neraz zápasit' i ústavný súd. Tak ako v prípade vojaka z našej kauzy, ktorý v čase rozhodovania ústavného súdu vo veku 43 rokov ako invalidný dôchodca v dôsledku choroby z povolania, ktorú získal ako mladík pri plnení občianskych povinností počas výkonu základnej vojenskej služby, poberal invalidný dôchodok priznaný Sociálnou poisťovňou v sume 175,90 eur mesačne. Vojaka, ktorý ani v takmer 19 rokoch trvajúcich súdnych konaniach sa pre nesprávnu zámenu žalovanej, učinenu cestou svojej právnej zástupkyne, nemohol za získané ochorenie domôcť náhrady škody od štátu.

Ústavný súd preto v záujme dosiahnutia úspešného rozhodnutia o priznaní nároku na odškodnenie choroby z povolania sťažovateľa zavrel oči pred samodeštrukčným procesným úkonom zvolenej právnej zástupkyne sťažovateľa, ako i pred kogentnými ustanoveniami procesného predpisu. Stalo sa tak i napriek tomu, že pre druhého účastníka občianskoprávneho sporu tým takto zavreté oči znamenali fatálnu zmenu jeho právnej situácie. Je to tak správne? Zrejme ďalšia z ontologických otázok spätých s právom samotným koreniaca vo večnom spore iusnaturalizmu s právnym pozitivizmom.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

HOLÁ, L. Respekt k dôstojnosti pachateľa jako faktor pocitu nespravedlnosti u oběti. In *Restoratívna spravodlivosť ako výzva*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011 s.61. ISBN 978-80-555-0389-9

MAHONEY, P. Judicial Activism and Judicial Self-Restraint in the European Court of Human Rights: Two Sides of the Same Coins. In: *Human Rights Law Journal*, roč. 11, 1990, č. 1 – 2, s. 58.

MARTINKA, J. 1979. Etika Nikomachova. Bratislava: Pravda, 1979. s. 137 – 138.

MARTINKA, J. 1972. Od Aristotela po Plotina. Bratislava: Pravda, 1972. s. 39. DOI: <https://doi.org/10.5465/ambpp.1972.4981187>

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 215/2023 z 18. júla 2023

Uznesenie Krajského súdu v Žiline č. k. 6 Co 72/2012-404 z 30. marca 2012

JUDr. Tomáš MARTAUS, PhD.
Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika
Katedra bezpečnosti a obrany
tomas.martaus@aos.sk

Bc. Alžbeta ŠIMEKOVÁ
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
simekova33@uniba.sk